

Koskikara, vuoden 2016 projektilaji

Eero Parkko

BirdLife Suomen vuoden 2016 lintu oli koskikara. Projektin tavoitteena oli parantaa lajin pesimäkannan seurantaa ja kerätä tietoa Suomen pesimäkannasta sekä talvehtivien karojen määrästä. Koskikaran epäillään taantuneen viime vuosina. Uusimmassa uhanalaisuusarviossa koskikara on luokiteltu Suomessa vaarantuneeksi (VU) lajiksi.

Projekti jatkui vuodenvaihteen yli, koska lajin talvikanta selvitettiin vasta talven 2016/17 aikana. 1980-luvulla koskikaran Suomen talvikannaksi esitettiin 5 000–8 000 yksilöä. Talvehtivien koskikarojen määrän arvellaan meillä vähentyneen. Helmikuussa järjestettiin koko maan kattava karalaskenta, mutta talvihavaintoja kerättiin kuitenkin koko talven ajan.

Koskikara. Kuvat: Eero Parkko

Koskikara

Koskikara (*Cinclus cinclus*) on Norjan kansallislintu. Viroksi sen nimi on ”vesipapp”, sillä linnun väritys muistuttaa papin tummaa pukua lipereineen. Myös tieteellisen nimen ”cinclus” tarkoittaa pyhää. Ruotsiksi koskikara on ”strömstare” virtakottarainen, joka sopii myös erinomaisesti linnun olemukselle ja elinpaikoille.

Koskikara on pienikokoinen varpuslintu. Se on muodoltaan pyöreähkö, lyhytprystöinen ja lyhytjalkainen lintu. Väriltään se on mustanruskea lukuun ottamatta valkeaa kurkkua ja rintaa. Nuoret yksilöt ovat harmaita. Koskikara sukeltaa vedestä ravinnokseen hyönteisten toukkia, äyriäisiä, nilviäisiä ja kalanpoikasia. Lajin tunnistamista helpottaa myös linnun ääni. Koskikara äänтелеe kirkkassointista kitisevää visertelyä. Kosken kivillä lintu laulaa lyhyitä kirskuvia säkeitä, niaalee kauniisti ja tuijottelee välillä veteen. Sukeltaessaan koskikara ui vastavirtaan ja samalla se kaivelee pohjasta ravintoa. Lintu sukii höyheniinsä pyrstön tyvässä sijaitsevasta rauhasestaan rasvaa, jonka ansiosta sen höyhenpuku pysyy vesitiiviinä.

Koskikara esiintyy myös sadussa

Vanhan suomalaisen kansansadun mukaan västäräkin ja koskikaran välillä vallitsee kinaa siitä, kumpi niistä on parempi koskenlaskija. Joten kerran ne löivät vetoa asiasta.

Linnut laskivat samalla pölkyllä koskea alas, ylvästelevä itsevarma koskikara edessä ja nöyrä vaatimaton västäräkki takana. Kun västäräkki kosken kiivaimmassa kohdassa huusi ”nyt sitä mennään”, niin koskikara luuli sen pudonneen kyydistä. Se kääntyi ivallisesti katsomaan taakseen sillä seurauksella, että itse putosi veteen. Ylpeys kävi lankeemuksen edellä.

Kansansatu *Västäräkki ja koskikara* koskenlaskussa löytyy livo Härkösen kirjasta: Satuja Matista ja peikosta sekä Metsolan väestä (Wellin+Göös 1986).

Pesintä 2016

Pesintään viittaavia havaintoja ei KyLY:n alueelta ilmoitettu.

Talviretkeilyn piristys ”kun muut menevät, koskikarat tulevat”

Koskikaran esiintymiskuva on päinvastainen kuin useimmilla muilla lajeilla, sillä osa karoista muuttaa Suomeen talvehtimaan. Syysmuutto alkaa lokakuussa, mutta suurimmilla määrät ovat yleensä vasta vuodenvaihteen jälkeen tammi-helmikuussa. Tärkeitä tekijöitä koskikaran talvehtimisen onnistumiselle ovat virtaavat vedet, jotka ovat riittävän kirkkaita sukeltamiseen. Ravintoa näissä kirkkaissa ja puhtaissa puroissa on yleensä riittämiin. Valitettavasti kovien pakkasten aikaan kosket jäätyvät monesti lähes umpeen ja silloin koskikarat kerääntyvät sulapaikoille ja niitä voi tavata pieniltäkin sulilla useampia yksilöitä. Lauhat talvet helpottavat koskikaran elämää, mutta lämpimien talvien aiheuttamat vesisateet ja sateista johtuvat tulvat aiheuttaa vedenkorkeuden vaihtelua. Yleensä sameat tulvavedet ja runsas vesimäärä hankaloittaa karan ravinnon löytämistä. Karamäärät alkavat vähetä maaliskuun alussa, mutta yksittäisiä lintuja voi nähdä vielä huhtikuussa. Kymenlaaksossa koskikaroja tavataan talvehtimassa yleisemmin Kymijoen virtapaikoissa.

Nyt projektilaji kiinnosti lintuharrastajia, mikä näkyy myös ilmoitetuissa havaintojen määrässä. Talvikuukausilta ilmoitettiin 330 havaintoa yhteensä 215 koskikarasta, kun kymmenenä edellisenä vuonna on keskimäärin ilmoitettu 90 havaintoa 100 yksilöstä. Toivomus oli, että karoja laskettaisiin tehostetusti ajanjaksolla 4.–12.2.2017, joka sisältää kaksi viikonloppua. Helmikuun alussa laskenta on yleensä helppoa, koska silloin yleensä sulapaikkoja on vähiten ja näin myös koskikarat on helppo löytää. Toivomus otettiin hyvin huomioon kun aktiivit harrastajat tarkistivat Kymenlaaksossa 94 paikkaa, joista löytyi 67 koskikaraa. Viimeisen kymmenen vuoden aikana Tiiraan ilmoitetuista havainnoista oli laadittu ohjeellinen lista kartoitettavista kohteista. Listalla oli 88 paikkaa, joista talven aikana tarkistettiin 73 ja 37 kohteesta ilmoitettiin vähintään yksi karahavainto. Koskikaroja käytiin talven aikana etsimässä yhteensä 145 paikalta (Ha 29, li 3, Ko 21, Kvl 40, Mi 30, Py 3, ja Vi 13).

Talvi 2016/17 Kymenlaaksossa

Vuonna 2016 syysmuutto käynnistyi vasta loka-marraskuun vaihteessa. Syksyn ensimmäinen havainto tehtiin 26.10. Kvl Jaala Myllykoski 1p (Kari Sinkkonen, Timo Korjala). Marraskuussa ilmoitettiin 18 havaintoa 20 koskikarasta. Talvikausi käsittää sydäntalven ajan eli joulun-, tammi- ja helmikuun. Nyt talvi alkoi huomattavan lämpöisissä olosuhteissa. Joulukuun alussa kelit vaihtelivat nopeasti pikku pakkasista lämpimiin vesisateisiin. Vuoden lopun keskilämpötila oli noin 2 astetta normaalia korkeampi, joten koskikarat viihtyivät pohjoisessa. Myös jokien vesimäärät olivat vähintään normaalilla tai jonkin verran normaalia korkeammalla tasolla. Esimerkiksi Summanjoessa veden korkeus joulukuun lopulla (18.12.) oli joen nollatasossa. Joulukuun summaksi muodostui 27 koskikaraa. Selvästi lämpöisemmät ilmat jatkuivat myös vuoden vaihteen jälkeen, mutta ilmeisesti pohjoisen olosuhteet ajoivat karoja etelään. Vähitellen tammikuussa kiristynyt talvi vaikutti siten, että kuukauden summaksi saatiin 53 karaa. Vihdoin helmikuun alkupuolella pakkaset saavuttivat myös etelärannikon. Parhaina öinä pakkasta oli reilut 20 astetta. Pienet ojat ja purot jäätyivät ja veden väheneminen aiheutti myös pienempien koskipaikkojen jäätyvän. Helmikuun ”kunnon talvi” näkyi heti myös koskikaraluvuissa ja kuukauden summaksi saatiin 73 koskikaraa. Paluu pesimäpaikoille tapahtuu maaliskuun aikana, mutta koskikaroja saatetaan nähdä vielä huhtikuussa. Nyt viimeinen havainto tehtiin 3.4. Ko Siikakoski 1p (Ari Vuorio).

Yhteenveto

Kymenlaaksossa talvehtivien koskikarojen määrä talvella 2016/17 oli 75–90 yksilöä. Minimikannan arvio on määritelty ajanjaksolta 22.1.–22.2. jolloin talviolosuhteet olivat parhaimmillaan ja sulapaikoista suurin osa oli hyvin virtaavissa vesissä. Pienet ojat ja olivat purot lähes kokonaan jäässä ja karat olivat hyvin

laskettavissa sulapaikolla. Tehostettu laskenta ajoittui myös tälle jaksolle. Maksimiarvio perustuu koko talvikauden ajanjaksoon. Määrä on laskettu kunnittain siten, että laskennassa on pyritty huomioimaan tai arvioimaan karjojen mahdollinen liikkuminen havaintopaikkojen välillä. Koskikarujen oletetaan liikkuvan jopa kymmeniä kilometrejä talvehtimispaikkojen välillä. Oletettavasti joulu- ja tammikuun alkupuolen olosuhteiden perusteella karat liikkuvat vieläkin laajemmalla alueella ja osa saattoi lähteä vielä muuallakin Suomenlahden yli.

Koskikara on ollut vuodesta 2008 alkaen uhanalaisten ja harvalukuisten lajien listalla ja lajista kerätään reviiritietojen lisäksi myös talvikannan suuruustieto. Yhdeksän vuoden seurannan (havaintoilmoitusten) perusteella Kymenlaaksossa talvehtii 34–60 (keskiarvo 49) koskikaraa. Nämä luvut eivät kuitenkaan anna tarkkaa kuvaa talvehtivista koskikaroista Kymenlaaksossa, koska karujen laskentaa ei yleensä harrasteta koko talvikauden ajalla.

Tämän seurantatalven 2016/17 suurin kertymä oli 22.1.2017 Kvl Voikoski 7p (Antti Vänskä). Havaintoja viidestä koskikarasta ilmoitettiin kahdelta paikalta.

Talvina 1981/1982 ja 1982/1983 oli koskikara valtakunnallisena tutkimuskohteena. KyLY:n toimialueella tehtiin tutkimus kuutena peräkkäisenä talvena (Lintukymi 84/2 Timo Aalto). Talvehtiviksi oli tukittu 1.1.–15.3. välisenä aikana havaitut linnut ja raportin mukaan karoja tavattiin noin 120 paikalta. Taulukkoon 1 on koottu talvehtivien koskikarujen määrät vesistöittäin ja talvikuukausittain vuosilta 1978–1984 ja taulukkoon on lisätty talvelta 2016/17 tiedot.

	78/79	79/80	80/81	81/82	82/83	83/84	2016/2017
Kymijoen vesistö	112	54	57	87	111	115	64
Summanjoen vesistö	12	2	-	4	10	1	5
Vehkajoen vesistö	36	21	9	19	17	15	10
Virojoen vesistö	12	12	5	10	9	13	3
Vaalimaanjoen vesistö	4	1	3	1	5	6	3
Urpalanjoen vesistö	12	6	4	12	15	22	5
Yhteensä	188	96	78	133	167	172	90

Taulukko 1. Kymenlaaksossa talvehtivien koskikarujen määrät vesistöittäin

Taulukossa 2. on esitetty Lintukymi 84/2 esitetty lista koskikarapaikoista, joissa on tutkimusjakson aikana tavattu vähintään viisi koskikaraa ja taulukkoon on lisätty 2016/17 talvilaskennan havainnot.

	78/79	79/80	80/81	81/82	82/83	83/84	2016/17
KYMIJOEN VESISTÖ							
Kvl, Nisus Sonnanjoki	10	3	6	6	5	3	2
Kvl, Immasenjärvi-Rautjärvi	1	1	1	5	3	1	0
Kvl, Jyränkoski, Paaskoski	9	9	7	5	6	?	4
Ko, Pernoo, Myllykoski	4	1	3	1	6	8	1
Ko, Kultainmaa, Kultainkoski	3	1	1	2	11	13	1
Ko, Pernoo Pykinkoski, Ruhankoski	2	3	3	4	6	11	0
Ko, Koivula Koivukoski	5	2	1	2	5	2	1
Ko, Kaukola, Kokonkoski	3	2	-	2	5	5	0
Ko, Pihkoo Siikakoski	5	2	1	3	2	4	1
Ko, Korkeakoski	3	2	2	2	2	5	2
Ko, Ahvio, Ahvionkoski	5	3	-	1	3	6	2
Py, Hirvikoski	?	?	-	4	7	8	0
VEHKAJOEN VESISTÖ							
Ha, Pienen Kannusjärven laskupuro	7	4	3	1	2	4	3
URPALANJOEN VESISTÖ							
Mi, Kavalankylä, Salakoski	5	9	2	5	4	5	3
VIROJOEN VESISTÖ							
Mi, Vironkoski	4	2	1	3	3	7	0

Taulukko 2. Kymenlaakson parhaita koskikarapaikkoja

Kiitokset

Haluan kiittää KyLY:n puolesta niitä 42 lintuharrastajaa, jotka ilmoittivat koskikarahavainvoja Tiira-järjestelmään. Erityinen kiitos jälleen kartantekijä Tapio Tohmolle ja oikolukijoille Lasse ja Petri Parkolle.